

перформанси та майстер-класи. Такий підхід розширює межі культурної взаємодії та сприяє створенню спільного культурного поля.

Книжкові фестивалі набувають значення важливого соціокультурного феномену. Кураторські стратегії зазнали суттєвих трансформацій у відповідь на виклики та обмеження воєнного часу. У побудові програми книжкового фестивалю акцент змістився на безпеку, локальність і соціальну відповідальність. Таким чином, куратор книжкового фестивалю у воєнний час стає не лише організатором культурного процесу, а й медіатором між культурою, суспільством і спільною пам'яттю. Сучасним підходом до побудови програми фестивалю стає інтердисциплінарність, що значно масштабує вплив події на культурний розвиток як міста та регіону, так і на загальноукраїнський культурний контекст.

А. Лузан

**ЗАКЛАД ВИЩОЇ ОСВІТИ Й ПОЛІТИЧНА ВЛАДА
В КОНТЕКСТІ СОЦІАЛІСТИЧНОГО КУЛЬТУРНОГО БУДІВНИЦТВА 1930-Х РР.**

А. Лузан

**HIGHER EDUCATION INSTITUTION AND POLITICAL POWER IN THE CONTEXT
OF SOCIALIST CULTURAL CONSTRUCTION OF THE 1930S**

Розбудова культурної політики УСРР-УРСР 1930-х рр. проводилась у контексті соціалістичної реконструкції народного господарства, побудови соціалізму та комунізму зі своєрідним баченням культури, як системи підпорядкованої державній владі у вигляді мистецьких та освітніх інститутів. Відповідно до «Підсумків 1928–1929 року й контрольних цифр народного господарства та культурного будівництва УСРР на 1929–1930 рр.» та «5-ти річного перспективного плану культ будівництва НКО УСРР» культурний рівень країни мав розвиватися відповідно до вимог та темпів розвитку народного господарства. Для вирішення поставлених завдань необхідний ресурс надала система освіти, у якій під контролем політичної влади заклади вищої освіти проектували керівні кадри різних рівнів та науковців у контексті культурної революції та соціалістичного будівництва. Відповідно, заклад вищої освіти постає як елемент системи освіти і як система, у якій збиралася, концентрувалася, оброблялася та передавалася носіям інформація для подальшого формування необхідного соціокультурного простору. Упродовж 1930-х рр. взаємини закладу вищої освіти та політичної влади спричинили процеси, які в подальшому мали, як позитивний, так і негативний впливи на суспільство та українську культуру. Таким чином, є необхідним простежити та проаналізувати їх зв'язок як елементів систем, які були безпосередніми учасниками культурного будівництва радянського часу на прикладі Українського бібліотечного інституту.

Для результативного розкриття проблеми взаємодії закладу вищої освіти та політичної влади в контексті культурного будівництва радянської доби варто розглянути системний підхід, який включає структурно-функціональні методи дослідження Б. Малиновського, концепцію синергетики Г. Хакена з аналізом у контексті процесів української культури В. М. Шейко, Ю. П. Богуцький. Для розкриття проблеми варто означити суспільство як систему вищого порядку, а її підсистемами — політичну систему, яка включає політичну та державну владу, та систему освіти, підсистемою якої є заклад вищої освіти (далі — ЗВО).

В ієрархічній взаємодії робота державного апарату щодо ЗВО 1930-х рр. спрямована на розповсюдження панівної ідеології через освітні програми, утримання ще не затвердженої фундаментально радянської держави через підготовку кадрів, виконання комунікаційної та регуляторної функцій реалізованих у законодавчих актах. Політичною владою були активізовані процеси реконструкції української культури шляхом протиставлення позицій традиція-індустріалізація, індивідуальність-колективізація, політична влада-інтелігенція та інші, які могли викликати флуктуації в окремих елементах суспільства, як вищої системи, тому потребували важелів стабілізації. Для уникнення додаткового чинника нестабільності, після біфуркації (революційних подій), увага суспільства була зміщена на ідею та соціальні проблеми, серед яких одна з основних — доступність освіти різних рівнів, зокрема вищої освіти. Що підносить її як благо, яке стає доступним кожному в контексті швидкого будівництва нового устрою, благо бути «своїм» у соціокультурних групах, покращувати соціальний статус тощо, для досягнення колективного блага. Водночас політична влада використовує ЗВО як інструмент впливу.

Для цього в другій половині 1920-х рр. та протягом 1930-х рр. були утворені ЗВО або переформатовано наявні, які в назві містили знаки влади «політичний», «комуністичний», «народної освіти» тощо. Можна припустити, що новоутворені ЗВО також не одразу були підпорядковані політичній владі. Наприклад, Інститут політичної освіти відкритий у Харкові 1929 р. заснований на досвіді академічної культури Харківського університету та старої інтелігенції. Таким чином, Інститут, як складна, нелінійна та відкрита система, вже мав досвід формування структури складеної з академічної культури, викладацької субкультури субкультури здобувачів, об'єднаних освітньо-науковим процесом, які діють на фундаменті — освіта. Бінарні опозиції зв'язків системи представлені здобувач-викладач, виконання-невиконання поставлених завдань, свобода-формалізація, індивідуальне-колективне утворювали специфічне аксіологічне поле закладу вищої освіти.

З посиленням тиску політичної влади Інститут пройшов періоди трансформацій відповідно до коливань політичної системи, як Інститут комуністичної освіти, Всеукраїнський інститут комуністичної освіти. Після активізації політичною владою одного з елементів освіти — бібліотеки, яка в 1930-х рр. формувалася в підсистему й стала осередком культури, носієм інформації, культурно-освітнім простором та охоплювала одночасно значну кількість соціальних і професійних груп, виконуючи відповідні функції. Розгалуження бібліотечної мережі та зміни її значення в процесі соціокультурного будівництва, у другій половині 1930-х рр., збільшило попит на фахівців, яких мав готувати профільний заклад. Однією із знакових інституцій, яка стала транслятором взаємодії систем став Український бібліотечний інститут, з 1935 р., який, як підсистема, своєю роботою мав забезпечити сталість освітньої та політичної систем.

Таким чином, суспільство утворює функціональні структури, зокрема, політичну систему й систему освіти, які взаємодіють, зокрема, у межах ЗВО. Політична влада діє через державну владу як контролюючо-керуючий орган через параметри порядку та підлеглості. ЗВО є підсистемою в системі освіти, яка складається з викладачів та здобувачів, які утворюють субкультури в контексті академічної культури, об'єднані освітнім процесом та науковою роботою. Результатом взаємин політичної влади

та ЗВО 1930-х рр. є політизація освіти, формування нової інтелігенції для заміни старої, доступність вищої освіти, уніфікація суспільства через освіту периферії, утвердження нової ідеології, формування «нової людини», спрощення української культури.

П. Хлебніков

РЕГІОНАЛЬНІ ЧИННИКИ ВПЛИВУ НА НАРОДНУ ПІСЕННУ КУЛЬТУРУ ЧЕРКАЩИНИ

P. Khliebnikov

REGIONAL FACTORS OF INFLUENCE ON THE FOLK SONG CULTURE OF CHERKASY REGION

Черкащина посідає особливе місце в українській історії та культурі, виступаючи осередком формування етнічної ідентичності українців і духовним осередком народної творчості. Саме на цій землі поєдналися природні, історичні та культурні чинники, що зумовили появу потужних пісенних традицій, глибоко вкорінених у побут і світогляд народу. Перші сліди культурного життя на території краю сягають часів пізнього палеоліту: у селі Межирічі виявлено унікальне поселення мисливців на мамонтів, яке свідчить про високий рівень організації первісного суспільства й зародження елементів духовної культури. Цей археологічний об'єкт є одним із найцінніших у Східній Європі й нині розглядається як потенційна пам'ятка Світової спадщини ЮНЕСКО.

У добу Трипільської культури на цих землях сформувалися основи землеробського світогляду, у якому людина почала усвідомлювати зв'язок із природою, сезонними циклами та сакральними силами землі. Саме цей світогляд пізніше втілювався в календарно-обрядових піснях — веснянках, жнивних, купальських, що збереглися в пісенному побуті Черкащини й донині. Таким чином, уже найдавніші пласти культурного розвитку регіону стали підґрунтям для становлення народної пісенної культури, у якій поєдналися архетипні образи, магічні мотиви та елементи праслов'янської духовності.

Важливим етапом розвитку народної пісенної культури Черкащини стала доба Київської Русі, коли Подніпров'я відіграло роль одного з провідних осередків державотворення, культурного обміну та духовного становлення. Саме тут, на перехресті торговельних і культурних шляхів, формувалися перші музично-обрядові традиції, у яких поєднувалися язичницькі мотиви й зародки християнської символіки. Подальшого розквіту пісенна культура набула в козацьку добу. У XVII ст. Чигирин став гетьманською столицею Богдана Хмельницького, а народна пісня перетворилася на могутній засіб вираження національної свідомості, героїки та патріотизму. У козацьких думах і баладах цього часу прославлялися військові подвиги, честь, свобода та любов до рідної землі.

Особливо яскраво героїко-патріотичний пласт виявився в піснях, присвячених Коліївщині — повстанню 1768 року, очолюваному Максимом Залізником та Іваном Гонтою. Такі твори, як «Пісня про Залізняка», «Максим, козак, Залізник», «Коліївщина», стали своєрідними літописами народного протесту проти соціального та національного гніту. Вони не лише передають події, а й фіксують морально-етичні орієнтири українців — прагнення до волі, справедливості, духовної єдності. На початку XX ст. цей дух нескореності втілювався в образі Холодного Яру — символу